

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

VIII. 1921.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1921.

Taler geslagen door JOAN ERNST, hertog van Saksen-Saalfeld, ter herinnering aan zijn huwelijk met CHARLOTTE JOHANNA, prinses van Waldeck, den 2^{en} December 1690 te Maastricht gesloten.

Den 2^{den} December 1690 werd te Maastricht het huwelijk voltrokken tusschen hertog JOAN ERNST van Saksen-Saalfeld en prinses CHARLOTTE JOHANNA van Waldeck. Ter herinnering aan deze gebeurtenis liet hertog JOAN in Saksen een fraaijen Taler slaan met hun beider borstbeelden, terwijl het opschrift vermeldt, dat de huwelijksvoltrekking te Maastricht plaats vond.

Daar deze Taler zelden voorkomt en ook in de bekende Nederlandsche verzamelingen ontbreekt, meen ik, dat het den lezers van het Jaarboek aangenaam zal zijn hiervan eenige bijzonderheden te vernemen. Ik laat dan allereerst de beschrijving volgen van een drietal dezer Talers, afkomstig uit de verzameling Dr. PAUL J. MEYER te Berlijn.

1°. Voorzijde: D. G. IOH: ERNEST: ET CHARLOTTA IOH: D D. S. I. C. M. A. W. (Dei Gratia JOHANNES ERNESTUS et CHARLOTTE JOHANNA Duces Saxoniae, Juliae, Cliviae, Montium, Angariae et Westphaliae). Naar rechts gewende, naast elkander geplaatste borstbeelden; dat van JOAN ERNST met lange gegolfde pruik en gedrapeerd harnas; het borstbeeld van CHARLOTTE, gedecolleteerd

met krullende lokken aan weerszijden op hare schouders vallend.

Keerzijde: ♂ FELICI CONNVBIO IVNCTI TRAIECTI AD MOSAM . D . 2 . DEC (Door een gelukkig huwelijk vereenigd te Maastricht den 2 December). Het vierveldige wapenschild (1 Saksen 4 Pymont (kruis) 2 Waldeck (ster) 3 Gulik) in een medaillon, omgeven door een ring, versierd met diamanten en twee samengevouwen handen, onderaan verbonden door een druiventros en geplaatst op twee gekruiste laurier- en palmtakken. Boven het wapen, het devies van den hertog CONSTANTER ET SINCERE: . (Bestendig en oprecht) en beneden het jaartal 1 - 6 - 9 - 0.

Het opschrift der voorzijde met fijne letters, dat der keerzijde met iets grovere letters. Rand gekarteld. Zilver 44 mM. 28,8 gr. Zie afbeelding TENTZEL¹⁾ Tab. 95, IV. Vgl. MADAI²⁾ 1547. Catalogus SCHULTHESS RECHBERG³⁾ 4637. ERBSTEIN⁴⁾ 11053. Plaat I, 1.

2°. 1½ Taler van denzelfden stempel, doch met gladden rand. Zilver 45 mM., 43,7 gr. Nergens beschreven.

3°. Taler, andere stempel, grooter en grovere borstbeelden, het opschrift der voorzijde met grovere letters: . D . G . IOH . ERNEST . ET . CHARLOTTA . IOH . DDSIC . M . A . W .

Keerzijde: ♂ FELICI . CONNVBIO . IVNCTI . TRAIECTI . AD . MOSAM . D 2 DEC. Binnen omschrift CONSTANTER ET SINCERE. 1 - 6 - 9 - 0.

¹⁾ W. E. TENTZEL. *Saxonia numismatica, oder Medaillen-Cabinet der Ernestinischen und Albertinischen Linie*. Dresden 1705.

²⁾ D. S. VON MADAI. *Vollständiges Thaler-Cabinet*. Königsbergen 1765--1774.

³⁾ Die SCHULTHESS-RECHBERG'sche Münz- und Medaill'n Sammlung, bearbeitet von J. und A. ERBSTEIN. Dresden 1868--1869.

⁴⁾ Sammlung ERBSTEIN III. Auction Frankfurt a/M. 1909.

Het opschrift der keerzijde, vooral de wapenspreuk, met kleinere letters. Zilver 46 mM. 28,9 gr. Gladde rand. Vergelijk REIMMANN ⁵⁾ 4651. Plaat I. 2.

De stempels van deze fraaie Talers zijn door den bekenden medailleur CHR. WERMUTH te Saalfeld gesneden, doch de munten werden door den eigen muntmeester van hertog JOAN geslagen.

JOAN ERNST was de jongste zoon van hertog ERNST van Gotha, geboren in 1658. Hij verwierf bij de erfdeeling in 1680, Saalfeld, Gräfenenthal, Probstzella en Lehsten en hield zijn residentie te Saalfeld. In 1714 verkreeg hij nog een derde deel uit de Römheldsche erfenis, en overleed den 17 December 1729. Hij was tweemaal gehuwd, de eerste maal in 1680 met prinses SOPHIE HEDWIG, dochter van Hertog CHRISTIAAN van Saksen-Merseburg; zijn tweede huwelijk sloot hij met prinses CHARLOTTE JOHANNA van Waldeck, welk huwelijk, zooals wij reeds zagen, den 2^{den} December 1690, te Maastricht voltrokken werd. Deze prinses was eene dochter van JOSIAS, graaf van Waldeck en van WILHELMINA CHRISTINA, gravin van Nassau-Siegen, geboren te Arolsen, 13 December 1664, overleden te Hildsburg-hausen den 1^{en} Februari 1699. Zij was eene nicht van GEORG FREDERIK, Graaf van Waldeck, die het opperbevel der Staatsche troepen voerde en gouverneur van de stad Maastricht was (1678-1692).

Waarom het huwelijk (van hertog JOAN ERNST van Saksen-Saalfeld en prinses CHARLOTTE JOHANNA van Waldeck) te Maastricht gesloten werd, heb ik niet

⁵⁾ J. F. C. REIMMANN. *Münz- und Medaillen-Cabinet. Frankfurt a/M.* 1891-1892.

kunnen nagaan; wellicht woonde de prinses ten paleize van haar oom, den gouverneur van Maastricht.

Door welwillendheid van den Heer P. DOPPLER, waarnemend Rijks-archivaris te Maastricht, ben ik in de gelegenheid een afschrift van de inschrijving der inzegening van dit huwelijk in de doop-, trouw- en sterfregisters der Luthersche gemeente, dagteekenend van vóór de Fransche overheersching, mede te deelen.

Deze inschrijving is geschied met een bijna niet te lezen hand met Duitsche karakters, waaruit het volgende ontcijferd kon worden:

«Aō 1690, 12 December, seint von mir zum heil. Ehestandt eingesegnet worden: der dūrlaughtichste Furst und Herr Herr JOHAN ERNST Fursten zū Sachsen, Gulich, Cleve etc, ũnd die hoechgebohrne Furstin und Fraulein: Fraelein CHARLOTTA JOHANNA gebohrene Grafin zu Waldeck und Pirmont, welche Einsegnung schlos in ihrer Durglaucht des Herren Fursten von Waldeck Zimmer, in Gegenwart biden furstlichen Durchlauten Von Waldeck ihr durchlaugten Fursten ERNESTEN von Sachsen des durchlauchten Breutigams Herr Bruder und der durghlaughten Fraelein der durghlauchten Princessin von Waldeck, des Prinsen von Holstein, wie aug vieler anderer.»

Merkwaardig is, dat in deze inschrijving de datum 12 December staat, terwijl op de Talers en in andere officieele stukken steeds 2 December als trouwdag genoemd wordt. Waarschijnlijk is de eerste datum een schrijffout van den Evangelischen Predikant E. EMEN, die het huwelijk inzegende. Uit het bovenschrijf bij

de doopakten van het trouwregister, blijkt toch dat het huwelijk door E. EMEN werd ingezegend, hetwelk luidt:

«Folget das Register dezer Kinder so von mir E. EMEN, Evangel. Prediger zu Maastricht, getauft sind».

Ook Dr. W. GOOSSENS, Gemeente Archivaris te Maastricht, was zoo welwillend mij nog de volgende interessante bijzonderheden mede te deelen:

Aan den Hertog van Saksen Saalveld, die den 2^{den} December 1690 te Maastricht met de gravin van Waldeck was gehuwd, werd in plaats van een voeder wijn een beurs met 200 Rijksdaalders gepresenteerd¹⁾.

Den 11^{den} December 1690 werd (in den Raad) besloten hem (den gouverneur GEORGE FREDERIK, graaf van Waldeck) een gouden beurs te vereeren met 400 Rijksdaalders voor de goede diensten aan de stad bewezen, vooral met het oog op de vergrooting van het garnizoen. (Zie H. DIJSERINCK «*De Militaire Gouverneurs van Maastricht*» in *Publications de la Soc. hist. et archéol. dans le Limbourg* dl. 48 (1912) blz. 163).

In de Kronijken van Maastricht (*De Maasgouw* pag. 10 (1888) blz. 7 en *Annales de la Soc. hist. et archéol. à Maastricht*, dl. II (1856-57-58) blz. 141) vindt men, dat op 30 Dec. 1690 de beide hertogen van Weilburg en Saalveld met de beide hertoginnen uit Maastricht naar Duitschland vertrokken zijn onder het driemaal lossen

¹⁾ Raadsnotulen. Reg. 59. De passage luidt als volgt: «Oock is ter oorsaecke van het houwelijck van den Hartoch van Saksen Saalveld met de Gravinne van Waldeck goetgevonden en verstaen aen de voorn. nieuwe gehuyden Doerl. in plaetsche van een voeder wijn te vereeren een beurse van twee hondert Rijcxd., wordende den peymeester de Grati mede gelast, om deze somme gereset te houden».

van 20 stukken geschut, en dat de prins van Waldeck hen uitgeleide gedaan heeft met de cavalerie een uur buiten de stad.

VORSTERMAN v. OYEN »*Het vorstenhuis van Waldeck-Pyrmont*» Utrecht J. L. BEYERS 1879 vermeldt pag. 18, «dat bij het huwelijk een gedenkpenning geslagen werd, die vrij zelden voorkomt» en bedoelt hiermede zeker wel den hierboven beschreven gedenktaler ¹⁾.

Amsterdam, Juni 1921.

ANDRÉ SCHULMAN.

¹⁾ De Catalogus der bekende verzameling CHR. L. VON AMPACH, in 1835 te Berlijn verkocht, vermeldt onder no. 13385 een halven Taler van hetzelfde type, als de hierboven onder no. 1 beschreven.